

Afgiftekantoor Ranst 1

Contactblad verschijnt 4 maal per jaar

Erkenningsnummer P708706

België – Belgique
P.B.
2520 Ranst
8/4708

HEEMKUNDIGE KRING
DE BRAKKEN
OELEGEM

30 ste jaargang – nr 1 januari - maart 2011

Verantw. Uitg.: W. Van der Avert Berkenlaan 2 bus 3 – 2520 Ranst

V.Z.W. LEVENDE MOLENS EN V.Z.W. DE BRAKKEN organiseren

MOLENZONDAGEN in de stenen molen van Oelegem

iedere LAATSTE ZONDAG van MEI tot en met SEPTEMBER

Op initiatief van Luk Kegeleers, de molenaar, is de Oelegemse molen ook op de laatste zondagen van de overige maanden 's namiddags open indien de omstandigheden het toelaten.

Voor informatie, ook voor rondleidingen van groepen, bel: Luk Kegeleers tel. nr. 03/383.26.46 of Eric De Vos, tel. 03/383.28.17.

Het is ook mogelijk uw veevoeder te laten malen.

Reizen Molengalm

autocarfirma

Vraag ons programma
Gespecialiseerd in fietsreizen

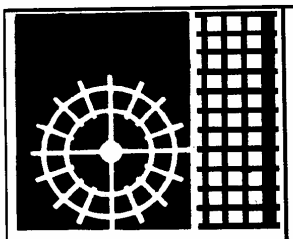
Maatwerk voor groepen

reisbureau

Voor al uw vakanties,
vlieg- trein- boottickets
persoonlijke service!

Oudstrijdersstraat 43, 2520 Oelegem. - T:03/383.02.28 - info@molengalm.be - www.molengalm.be

LEVENDE MOLENS

Maandblad van de v.z.w. Levende Molens
Verantwoordelijke uitgever: F. Brouwers, NS13-Straat 15, B- Ekeren tel/fax 03/542 06 21

Molenaarscursus – Tijdschrift

Drankendiscount
F. MARCELIS - VAN ROOY

KEERBAAN 46 - 2520 OELEGEM
TEL. (03) 353 95 57

JAARBOEK

Lidgeld 2011-2012

Wie een rode stip op de eerste bladzijde van dit contactblaadje vindt, heeft vermoedelijk zijn lidgeld voor 2011 en 2012 nog niet betaald. Mogen wij daarom voorstellen om de som van 25 euro over te schrijven op bankrekening BE19-9792-5460-6312. U ontvangt dan het boeiende en verzorgde jaarboek van Willem Segers over de Oelegemse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. U kan tevens twee jaar lang ons contactblad ontvangen. Mensen buiten Ranst vragen we 5 euro meer te betalen voor de verzendingskosten.

UIT ONS VERLEDEN

De Oelegemse Maalderij is ook “voltooid verleden tijd”

Walter Van der Avert & Luc Verachtert

Voor de geschiedenis van de Oelegemse maalderij moeten we heel even naar de houten molen verwijzen. Die stond op de noordwestelijke hoek van de huidige Oudstrijdersstraat en de Rundvoortstraat. In 1654 kocht Philip Le Roy, toen heer van Broechem-Oelegem, een heuvel of verhevenheid waarop hij een houten staakmolen liet bouwen om de inwoners van Oelegem “te helpen” zodat ze voor het malen van hun graan niet meer naar Broechem of naar Halmolen moesten (1). In dat zelfde jaar 1654 kocht hij van de koning “het recht van de wind”, waardoor hij de wind mocht gebruiken (2). Uit het “windrecht” volgt het “recht op vrije windvang”, wat inhoudt dat er geen bomen of huizen rond de molen de windvang mogen belemmeren. In 1802 stak een bende deze molen in brand en vóór 1809 kwam er een nieuwe houten standermolen die uiteindelijk in 1940 door het Belgisch leger werd vernield (3).

Wij besparen onze lezers de jaartallen, maar via de families van Colen, Van Thielen en Van Nueten, kwam de molen in het begin van de 19de eeuw, tijdens de Franse Bezetting, in handen van de familie Heylen (4). Naast de molen werd er in het begin van de 19de eeuw een maalderij gebouwd. De familie Heylen bleef, soms met de steun van andere families, eigenaar tot 1956: dus ongeveer 150 jaar. Zij hebben de geschiedenis van de maalderij bepaald. In 1956 kwam de maalderij in handen van Emiel Verlinden Sebrechts (5) en tenslotte in het bezit van de dochters Gerda en Ann Verlinden.

Een correct bouwjaar voor de maalderij konden we voorlopig nog niet vinden. Vele jaren lang hebben wij ons vastgepend op een foutieve lezing van de ankers op de zuidgevel (6). Het correcte jaartal 1875, duidde echter op een verbouwing. De oudste, zekere vermelding dateert uit 1833 bij het begin van het Belgisch kadaster. François Heylen bezat toen naast de houten molen (sectie C 9), ook het molenhuis en een maalderij met oliemolen en graanmolen (sectie C 7) (7). Een notitie uit 1838 vertelt dat er toen al een machine stond die zowel de oliemolen als de maalstenen van een graanmolen liet werken (8). In de negentiende eeuw werden er achtereenvolgens twee stoommachines geplaatst. Dat bewees vooreerst een provinciale toestemming van 1853 tot het plaatsen van een stoomketel en verder een aanvraag van de periode 1873 – 1874 om een zwaardere ketel van 10 PK te mogen plaatsen. De fabrikant van één van deze ketels was de firma L. Baillon van Dendermonde (9). Een documentje uit 1875 vermeldt de wederopbouw van een schuur op dezelfde fundamenten zodat er voor het kadaster geen sprake was van een wijziging van de situatie (10). In 1931 staat te lezen dat de graanmolen in de maalderij werd aangedreven met een gasmotor (11). Rond die periode wist iedereen die werk zocht dat hij hier aan de slag kon. In 1936 volgde een vergunning voor een elektrische

motor (12). In de loop van de twintigste eeuw werd er in de maalderij ook eikenschors tot “run” gemalen voor de leerlooierij (13).

Toen in 1978 de toenmalige dienst voor Monumenten en Landschappen (het huidige Agentschap Ruimte en Erfgoed) de monumentenlijst voor Oelegem opstelde, oordeelde inspecteur Francis Brenders nog dat de maalderij beslist in aanmerking kwam... als er een toekomst was voor het gebouw. Zelf ging hij hierover nog onderhandelen met de eigenaar, de familie Verlinden, en met het gemeentebestuur. Toen bleek de toekomst van de maalderij al erg twijfelachtig... met het gekende gevolg. Meer informatie hierover staat in het vermelde jaarboek 1980 van De Brakken.

De maalderij was een driedelig rechthoekig gebouw, opgetrokken in handvormsteen, parallel gebouwd met de Rundvoortstraat. De zuidvleugel telden twee bouwlagen onder zadeldak; de haaks hierop staande hogere middenvleugel, eveneens onder zadeldak, had drie bouwlagen en de noordvleugel telde één bouwlaag onder zadeldak. De bedaking van het zuidelijk deel bestond uit Turnhoutse TTR- pannen, de rest was met Eterniet golfplaten toegedekt. Moerbalken, spanten, gordingen en nokbalken waren met muurankers verankerd aan de buitengevels. In de eiken dakspanten bemerkten we ingekapte telmerken.

Foto 1: Maalderij (foto Luc)

Foto 2: Afbraak in december 2010 (foto Luc)

Zuid- en oostgevel waren witgekalkt. In de zuidelijke topgevel vormden jaarankers het jaar 1875. De oostelijke gevel had de meeste ramen, deuren en poorten en hier was ook een dakkapel met laadluik om zakken langs de gevel op te trekken. Een aantal kleinere ovalen ramen (‘oculi’) sierden de westzijde. De gevels krioelden van de littekens van veranderingen aan ramen, deuren en poorten, zoals toegemete openingen, ramen van diverse periodes en verhogingen van poortopeningen. Sommige vensterdorpels waren van arduin, andere van hout. Alle deuren en poorten van west- en oostgevel waren oorspronkelijk bekroond met een korfboog, uitgevoerd in blauw- gesmoorde handvorm. De meeste van deze openingen waren nadien in de hoogte gewijzigd en bekroond met een poutrel als latei. Eén deur in de oostgevel had zelfs een stuk eik van een oude molenroede (*onderdeel van een wiek*) als bovenbalk.

Op het gelijkvloers van het middendeel ondersteunden twee gietijzeren zuiltjes de moerbalken. Dergelijke zuilen treft men wel meer aan in 19de-eeuwse industriële gebouwen, o.a. bij Oost-Vlaamse watermolens. De zolderingen waren opgebouwd uit eikenhouten moer- en kinderbalken, afgewerkt met grenenhouten vloerplanken. Bij het balkwerk troffen we op diverse plaatsen herbruikte oude windmolenonderdelen aan. Op vier plaatsen was er een stuk molenroe, waarvan ééntje van 6,45m, die herkenbaar is aan de vierkante hekstockgaten op regelmatige afstand. Op drie plaatsen was er een halve pestel van een zestal meter als moerbalk verwerkt. (*Een pestel of borst is een eiken balk van een twaalfal meter die van de helft van een molenroe, door de askop door, tot aan de helft van de tegenover staande roede loopt en die samen met de twee bijhorende roeden, heklatten, zomen en*

windplanken twee wieken van een houten gevlucht vormen. Een pestel is het dikst in het midden en het smalst en dunst aan beide uiteinden. Door dit schuine balkverloop is het herkenbaar als pestel.) Het hergebruiken van oude afgedankte balken was typisch voor de zuinigheid van de mens van vroeger.

Foto 3: Gietijzeren zuiltje (foto Luc)

Foto 4: Ovaal venster (foto Luc)

De maalderij was reeds tientallen jaren buiten gebruik en inwendig bleef er van het maaltechnische gedeelte weinig over, bovendien leken de vloeren niet overal betrouwbaar. De elektromotor was weg, maar de reostaat om de motor trapsgewijs op toeren te laten komen, hing nog tegen de muur. Er hingen nog twee transmissieassen met bijhorende ophangbeugels, wielen en riemen, een mengsilo, een elevator (*twee verticale houten kokers met daarin onderaan en bovenaan een wiel en een bijhorende riem met metalen bakjes om graan naar het vierde verdiep te transporteren*), de tremels en de schoentjes van twee steenkisten (*de molenstenen waren reeds verdwenen*), twee steenkranen, een zakkenhijs, enkele bascuuls en steekwagentjes, een wanmolen en een builtoestel, twee koekbrekers, katrollen, scherphammers, een steenrei, een speciaal soort kaapstander om balken en molenonderdelen omhoog te takelen, een lange fruitladder van ongeveer 9 meter enz.... Inwendig waren er ook nog duiventillen.

Foto 5: Transmissieassen (foto Jan)

Foto 6: Reostaat (foto Jan)

Foto 7: Elevator (foto Jan)

Foto 8: Koekbreker (foto Luc)

Foto 9: Zakkenhijs (foto Jan)

Foto 10: Aandrukrol zakkenhijs (foto Jan)

Foto 11: Aandrijving steenkoppel (foto Walter)

Foto 12: Schroef van Archimedes (foto Luc)

Een relatief recente wet die de verkrotting van gebouwen wil tegengaan, had voor gevolg dat de gezusters Verlinden verplicht werden om goten, die er nooit geweest waren, aan het gebouw te hangen, om de buitenmuren te schilderen en de ramen te herstellen. Vermits het gebouw niet als monument beschermd was, zouden zij volledig voor de kosten opdraaien. Zonder die werken zou er een jaarlijks weerkerende boete van enkele duizenden euro opgelegd worden. Dit leidde uiteindelijk tot de aanvraag tot sloping, een werk dat uitgevoerd werd in december 2010 en januari 2011 door de Oelegemse sloopfirma Aabik.

Op de valreep kreeg onze heemkring de kans om het gebouw nog eens grondig te fotograferen, op te meten en een aantal onderdelen te recupereren, waarvoor dank. Dit werd uitgevoerd door de molenaars Jan Nijs en Luc Verachtert en de verzamelde informatie zal uiteindelijk verwerkt worden in een toekomstig jaarboek over de molens van Oelegem.

- (1) Rijksarchief Antwerpen, gemeentearchief Broechem-Oelegem, Schepenregister, nr. 623, fol. 79v°
- (2) Rijksarchief Antwerpen, gemeentearchief Oelegem, nr. 1, losse stukken
- (3) Holemans H. & Lemmens P.J., *Molens van de Voorkempen en van Groot-Antwerpen*, 1985, p. 77
- (4) Rijksarchief Antwerpen, gemeentearchief Oelegem, nr. 166
- (5) Antwerpen, Archief van het kadaster, gemeente Oelegem, Kadastrale legger 755, nr. 71 & 72
- (6) W. Van der Avert, in: *Jaarboek 1980 De Brakken Oelegem*, p. 12-17
- (7) Antwerpen, Archief van het kadaster, gemeente Oelegem, Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel, nr. 73
- (8) Antwerpen, Archief van het kadaster, gemeente Oelegem, Etat 23 van het jaar 1849
- (9) Provinciearchief Antwerpen, gemeente Oelegem, z.n.
- (10) Antwerpen, Archief van het kadaster, gemeente Oelegem, Relevé van 13 juli 1875
- (11) Antwerpen, Archief van het kadaster, gemeente Oelegem, Kadastrale legger 755, nr. 64
- (12) *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Provincie Antwerpen, Arrondissement Antwerpen*
Deel 10n 2(Ho-Ra), p. 814
- (13) W. Van der Avert, in: *Jaarboek 1980 De Brakken Oelegem*, p. 16

MOLENNIEUWS

HEEMKUNDIGE SPROKKELS

30 ste jaargang - nr.1: januari - maart 2011

Joke Bungeneers, Kerkstraat 17, Oelegem (03 383 34 24)
Eric De Vos, Hoornveldstraat 2c, bus 1.1, Oelegem (03 383 28 17)
Danny Huygens, Kerkstraat 17, Oelegem (03 383 34 24)
Luk Kegeleers, Kantonbaan 11, Oelegem (0479 505527)
Jan Nys, Muizenheuvel 24; Oelegem (03 383 42 77)
Willem Segers, Lindedreef 74, 2980 Halle-Zoersel (03 383 18 09)
Walter Van der Avert, Berkenlaan 2/3, Ranst (03 475 94 26)
Luc Verachtert, Roggelaan 6, Ranst (03 475 16 48)
Johan Wouters, John Kennedylaan 7, Oelegem (03 383 22 76)

ACTIVITEITENKALENDER

SPECIALE ACTIVITEITEN

Zondag 6 maart: **jaarmarkt** – molen open van 10 tot 15 uur. Verse soep, brood met kaas...

Met de opbrengst willen wij ons aandeel verlichten in de restauratiekosten van twee 19de-eeuwse Oelegemse schuttersvaandels van de Sint-Sebastiaansgilde en de Koninklijke Ware Volharding. Dit gebeurt met de financiële steun van Cera, het provinciebestuur Antwerpen en het gemeentebestuur van Ranst.

De resultaten zijn te bewonderen tijdens een expo in het provinciaal domein Vrieselhof van 27 tot 29 mei ... met randanimatie.

Dinsd. 15 maart: vergadering met Oelegemse verenigingen die willen meewerken aan de viering van **850 JAAR OELEGEM (1161-2011)** om 20 uur in de Stenen Molen.

Alle mensen met interesse zijn welkom.

Zaterd. 19 maart: Vertelavond over de Oelegemse vaart, de bruggen, het vlot...

Om 20 uur in de Stenen Molen. Meer uitleg: zie onderaan.

VASTE ACTIVITEITEN

Meulenmalen: Iedere tweede zondag van de maand, behalve in juli en augustus.

Dus 13 maart, 09 april, 08 mei. Molenfeest op 12 juni.

(Telkens van 11 tot 17 u. 30)

Molenzondagen: Iedere laatste zondag van de maand van 14 tot 17 uur.

Dus zondag 27 maart, 24 april, 29 mei . . . met gratis rondleiding.

KOMENDE ACTIVITEIT :

Zaterdag 19 maart om 20 uur : **Vertelavond** in de molen van Oelegem

Over de Oelegemse vaart, de bruggen, het vlot...

Met de medewerking van:

-Jos Van Duppen, die in 1941 aan het Albertkanaal kwam wonen;

-Victor Van der Beeuren, geboren en getogen in Oelegem;

-Liza Coeckx, die haar hele leven aan of in de buurt van de vaart woonde;

-Augusta Denckens, ook een honkvaste Oelegemse, die nog elke dag de schepen ziet passeren;

-Frans Kerkhofs, die in café 't Kapke aan de Vaartstraat de Oelegemse radio "Pallieter" onderbracht.

Verder gingen wij nog verhalen optekenen bij Hortence Onsea, Staf Van Rompaey...